

El panorama social de la lengua catalana a Menorca



CONSELL INSULAR
DE MENORCA



Índex

1.	Introducció.....	2
2.	Perfil sociolingüístic dels habitants de Menorca	3
2.1.	Coneixement de la llengua catalana	3
2.2.	Perfil sociolingüístic	4
2.2.1.	Llengua inicial, llengua habitual i edat	6
2.2.2.	Llengua inicial, llengua habitual i lloc de naixement	7
2.3.	Comportaments sociolingüístics	8
2.3.1.	Comportament davant d'un desconegut.....	8
2.3.2.	Comportament davant d'un interlocutor que parla castellà	10
3.	Capital simbòlic de la llengua	13
4.	Consum cultural.....	14
5.	Unitat i model de la llengua	15
5.1.	Nom de la llengua.....	15
5.2.	Unitat de la llengua	15
5.3.	Model de llengua	18
5.3.1.	Model de llengua a l'escola.....	18
5.3.2.	Model de llengua a IB3	19
6.	Conclusions.....	20

1. Introducció

Tot seguit es presentaran una sèrie de dades que tenen com a objectiu descriure quina és la situació del català a l'illa de Menorca. Aquestes dades sorgeixen d'una enquesta elaborada per Plataforma per la Llengua amb el suport del Consell de Menorca i aborden la realitat del català des de diferents punts de vista: usos lingüístics, competències, comportaments lingüístics i percepcions sobre la llengua. Les dades que presentarem sorgeixen d'una enquesta telefònica feta entre els mesos de novembre del 2021 i gener del 2022 a una mostra representativa de la població menorquina.¹

L'estudi es dividirà en cinc parts: en primer lloc, es definirà el perfil sociolingüístic de la població, analitzant les competències lingüístiques, la llengua inicial i la llengua habitual dels menorquins. En segon lloc, s'analitzarà el seu comportament lingüístic en algunes situacions determinades: l'ús de la llengua amb un desconegut i l'ús amb els interlocutors que parlen en castellà. La tercera part de l'estudi tractarà sobre el capital simbòlic del català, és a dir, les opinions i percepcions de la població menorquina respecte de la utilitat de conèixer i parlar la llengua de cara al futur dels infants i els joves. El quart apartat tractarà sobre la percepció respecte de la unitat de la llengua i el cinquè sobre el model de llengua en dos àmbits molt importants: l'escola i la televisió pública.

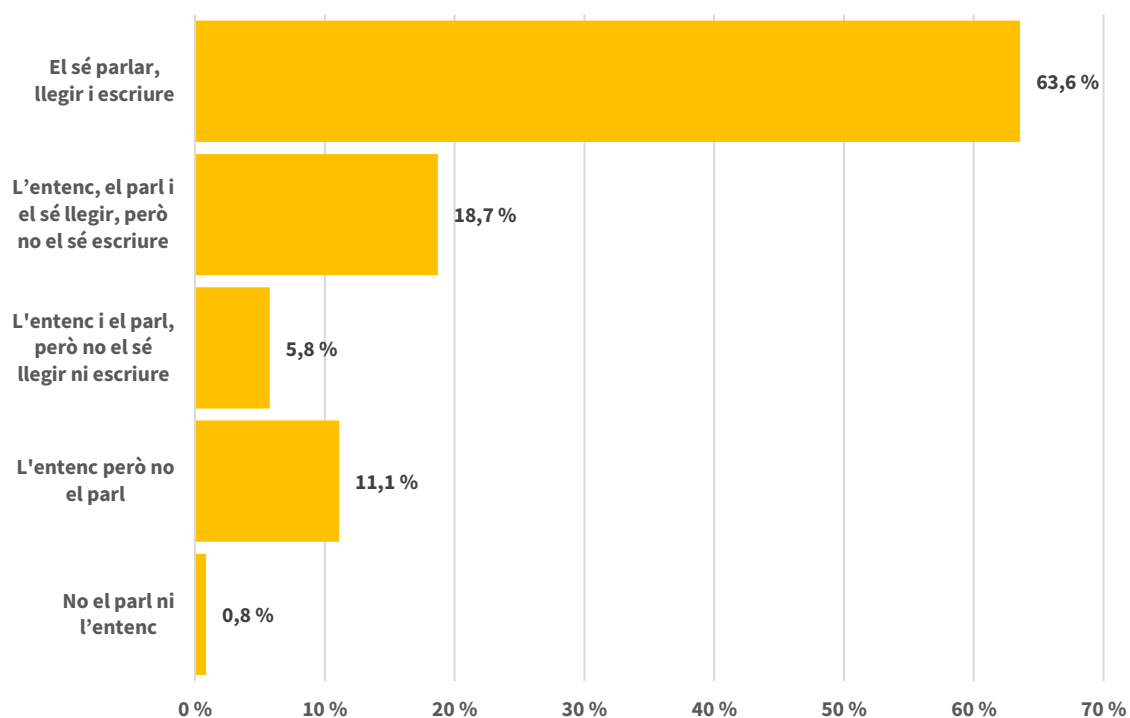
¹ L' error mostral per al conjunt de la mostra de ± 5.64 % per a un interval de confiança del 95% i sota el supòsit de màxima indeterminació (on $P=Q=50$ %).

2. Perfil sociolingüístic dels habitants de Menorca

2.1. Coneixement de la llengua catalana

En primer lloc, s'analitzarà el coneixement del català (Gràfic 1). Les dades mostren el nivell de competència en català declarada pels mateixos enquestats, als quals se'ls van proposar les cinc opcions de resposta que es poden veure en el gràfic.

Gràfic 1: Coneixement del català de la població de Menorca



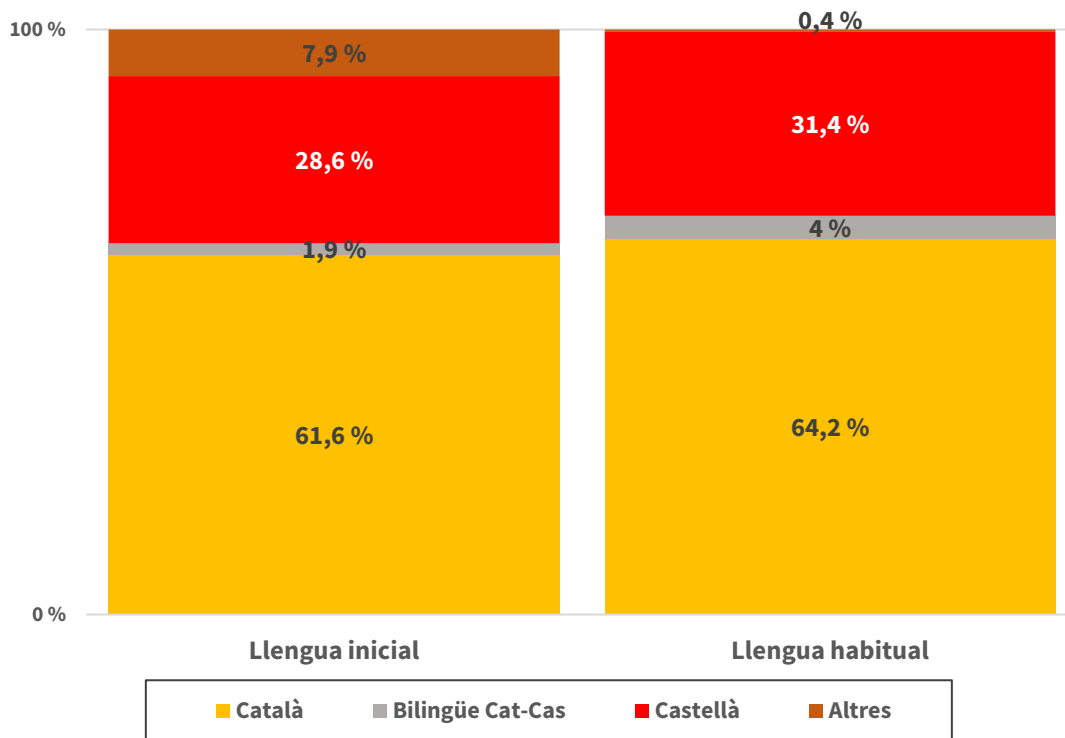
Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

En general, el nivell de coneixement del català entre els habitants de Menorca és molt elevat: només hi ha un 0,8 % de la població que no entén ni parla el català. És a dir, gairebé el 100 % de la població declara que l'entén. D'aquestes mateixes dades es desprèn que el 74,2 % de la població sap parlar català i que més de la meitat de la població (51,2 %) domina les quatre habilitats (entendre, parlar, llegir i escriure). Per últim, un 18,7 % declara que només entén el català, però que no domina cap de les altres habilitats.

2.2. Perfil sociolingüístic

Tot seguit (Gràfic 2) observarem les dades de dues de les variables més importants en sociolingüística: la llengua inicial i la llengua habitual. La primera fa referència a la llengua que els enquestats varen parlar a ca seua quan eren petits. La segona fa referència a la llengua o llengües més utilitzades habitualment en el seu dia a dia.

Gràfic 2: Llengua inicial i llengua habitual dels habitants de Menorca

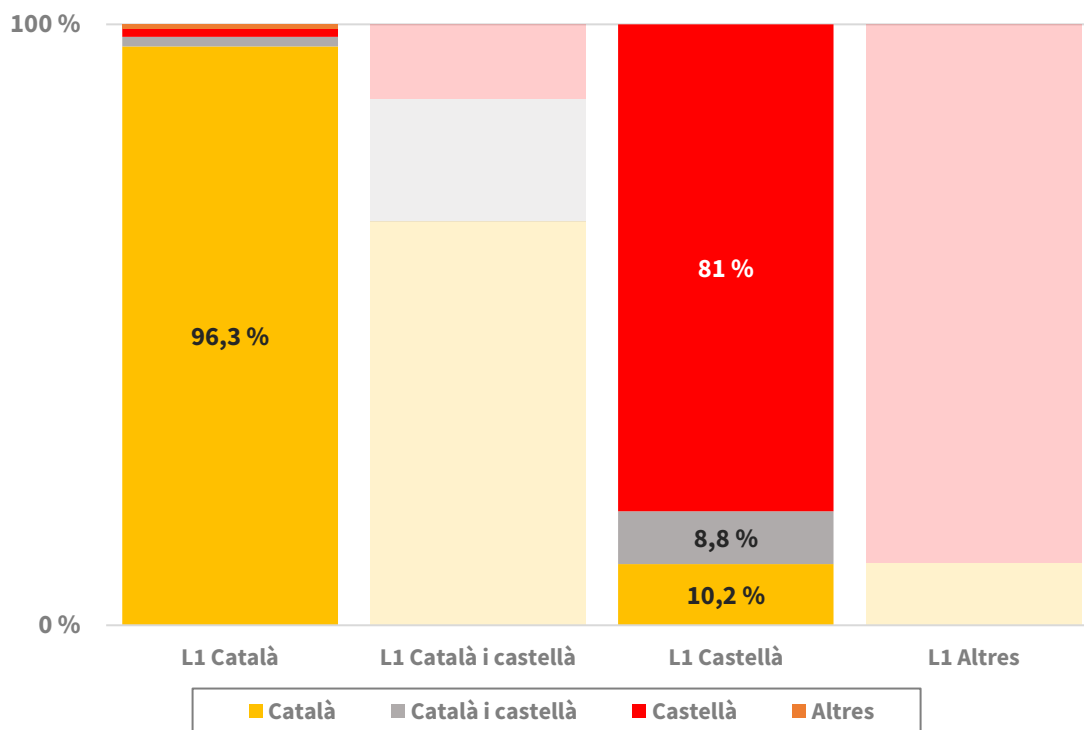


Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Més del 60 % dels menorquins són catalanoparlants, tant pel que fa a la llengua inicial com a la llengua habitual. El percentatge corresponent al castellà és de prop del 30 % en les dues variables estudiades. Els usos bilingües són lleugerament superiors en el cas de la llengua habitual (4 %) respecte de la llengua inicial (1,9 %), i l'ús de les altres llengües segueix la dinàmica oposada (7,9 % com a llengua inicial i 0,4 % com a llengua habitual).

L'encreuament de les dues variables ens permet observar el comportament dels diferents grups lingüístics i fer, així, una comparativa entre els usos en l'àmbit familiar (llengua inicial) i en el social (llengua habitual). Al Gràfic 3 es pot observar de forma detallada quins són els usos lingüístics dels catalanoparlants, castellanoparlants, bilingües i al·loglots inicials.

Gràfic 3: Llengua habitual segons llengua inicial



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables ($Khi\ quadrat < 0.05$), però en el cas dels bilingües i parlants d'altres llengües no hi ha mostra suficient.

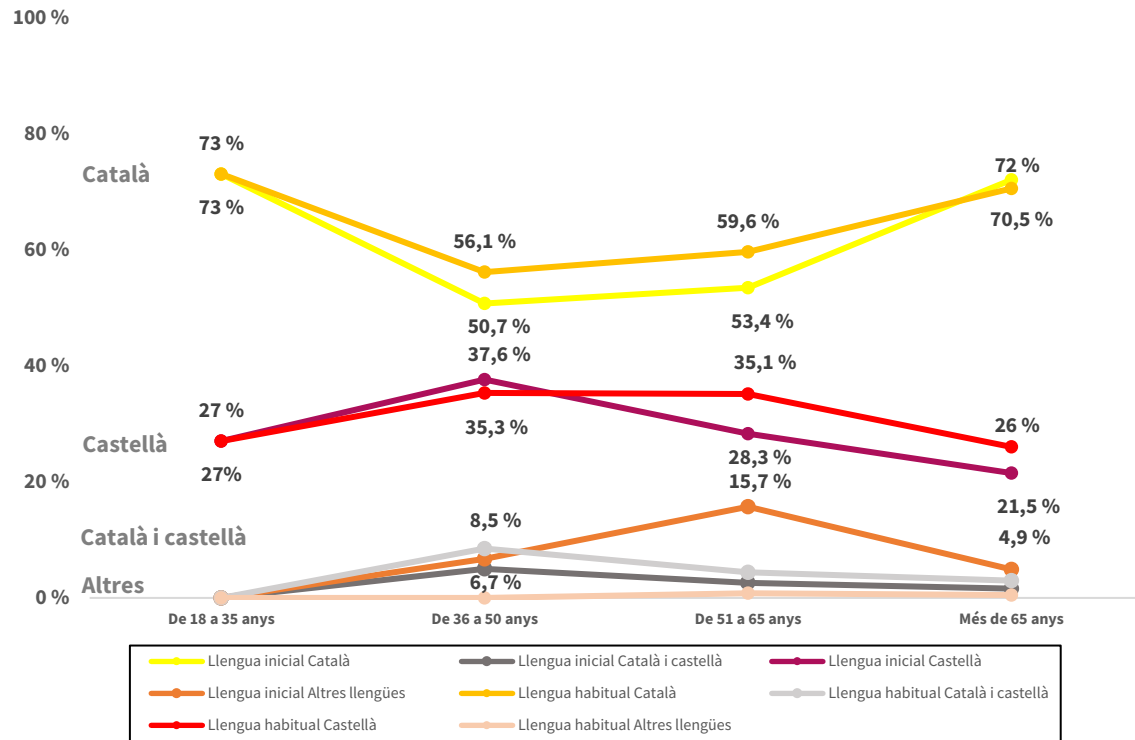
Hi ha un alt percentatge de manteniment de la pròpia llengua en l'ús social, tot i que hi ha diferències rellevants si comparam els dos grans grups: mentre que gairebé la totalitat (el 96,3 %) dels que tenen el català com a llengua inicial utilitzen habitualment el català de manera exclusiva, aquest percentatge baixa fins al 81 % en el cas dels castellanoparlants. Dit d'una altra manera: l'ús del català per part dels castellanoparlants, sigui de forma exclusiva (10,2 %) o bé conjuntament amb el castellà (8,8 %), és molt més alt que no l'ús del castellà per part dels catalanoparlants, que és residual.

Pel que fa als altres dos grups lingüístics, els resultats no són estadísticament significatius a causa de la poca mostra, si bé les dades duen a indicar que el comportament dels bilingües s'assimila al dels catalanoparlants, i el dels al·loglots, al dels castellanoparlants.

2.2.1. Llengua inicial, llengua habitual i edat

Tot seguit, mostrarem les dades de la llengua inicial i la llengua habitual segons les edats de la població menorquina (Gràfic 4).

Gràfic 4: Llengua inicial i llengua habitual i edat



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta
 Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables ($Khi \text{ quadrat} < 0.05$)

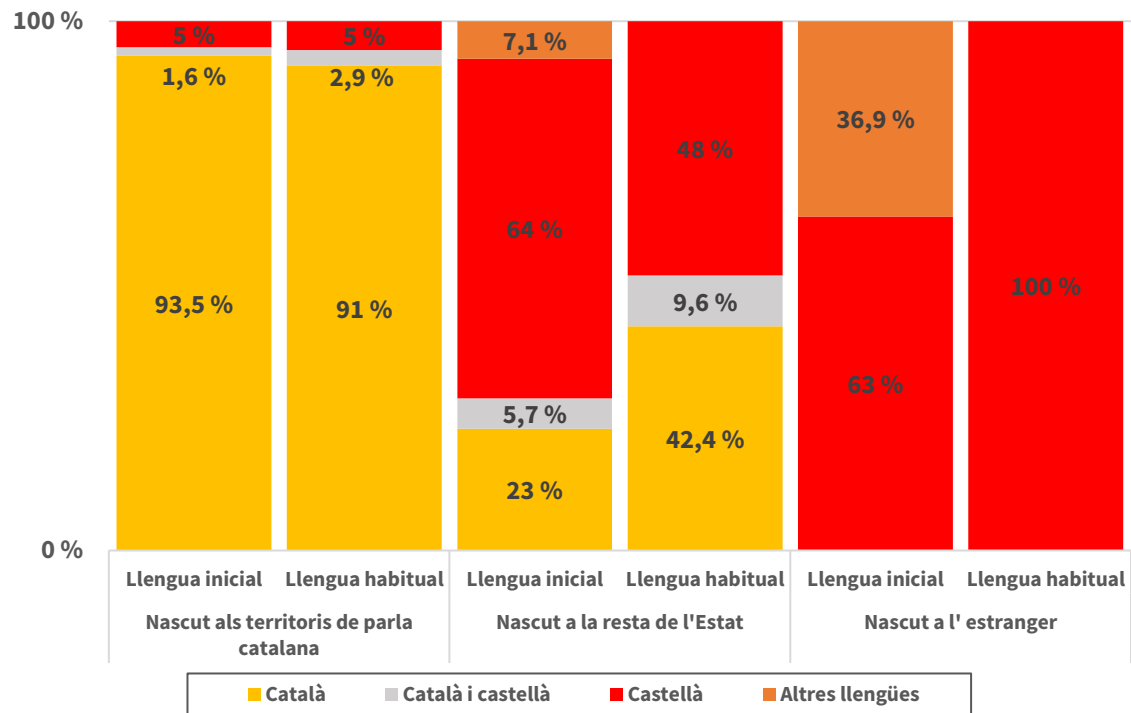
En general, no hi ha gaires diferències entre totes dues variables en les diferents cohorts d'edat i totes dues segueixen una mateixa tendència en les quatre franges d'edat.

El català és la llengua majoritària tant entre els més joves com entre els més grans: prop del 70 % de la població dels dos grups tenen el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. En les dues franges d'edat centrals, el percentatge també representa una majoria de la població, però amb percentatges d'entre el 50 % i el 60 %.

2.2.2. Llengua inicial, llengua habitual i lloc de naixement

Si bé no hi ha gaire relació entre els usos lingüístics i l'edat, al Gràfic 5 es pot veure que el lloc de naixement sí que és una variable important a l'hora d'explicar la llengua inicial i la llengua habitual de la població menorquina.

Gràfic 5: Llengua inicial i llengua habitual segons lloc de naixement



Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta
Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables (Khi quadrat < 0.05)

Gairebé tota la població nascuda als territoris de parla catalana té el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. En tots dos casos, el percentatge supera el 90 %.

Amb els nascuts a la resta de l'Estat, però, sí que hi ha una diferència important entre la llengua inicial i la llengua habitual: el castellà és la llengua inicial majoritària (64,1 %), però l'ús d'aquesta llengua disminueix fins al 48,1 % quan es tracta de la llengua habitual i, per tant, l'ús del català com a llengua habitual augmenta 20 punts (del 23 % com a llengua inicial al 42,4 % com a llengua habitual).

L'únic grup on el català no és present és el dels nascuts a l'estranger: entre aquest col·lectiu, el castellà és majoritari: un 63,1 % el té com a llengua inicial i un 100 % com a llengua habitual.

2.3. Comportaments sociolingüístics

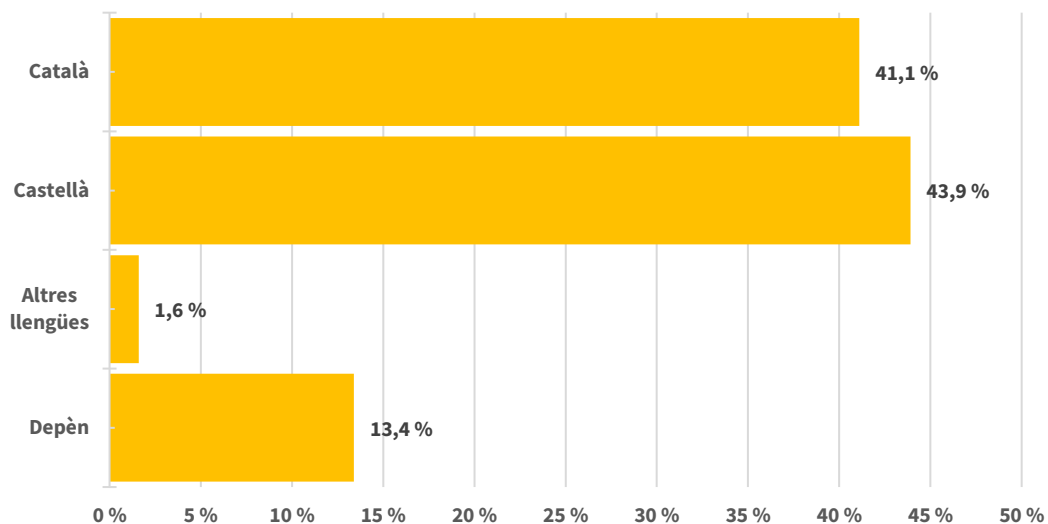
Fins ara hem analitzat el perfil sociolingüístic de la població menorquina i hem vist que el català és la llengua majoritària, tant pel que fa a la llengua inicial com pel que fa a la llengua habitual. En aquest apartat ens centrarem a analitzar quin és el comportament lingüístic dels menorquins, és a dir, més enllà del seu perfil, conèixer quin és l'ús lingüístic en situacions determinades.

La primera situació és la llengua amb què s'adrecen a un desconegut (Gràfic 6), i la segona, la llengua utilitzada quan l'altre interlocutor se'ls adreça en castellà (Gràfic 7).

2.3.1. Comportament davant d'un desconegut

Les dades del Gràfic 6 surten de la pregunta següent: "En quina llengua parla quan s'adreça a una persona que no coneix?" Tal com es pot observar, hi ha canvis importants respecte d'allò que hem vist en l'apartat anterior.

Gràfic 6: Llengua parlada amb desconeguts

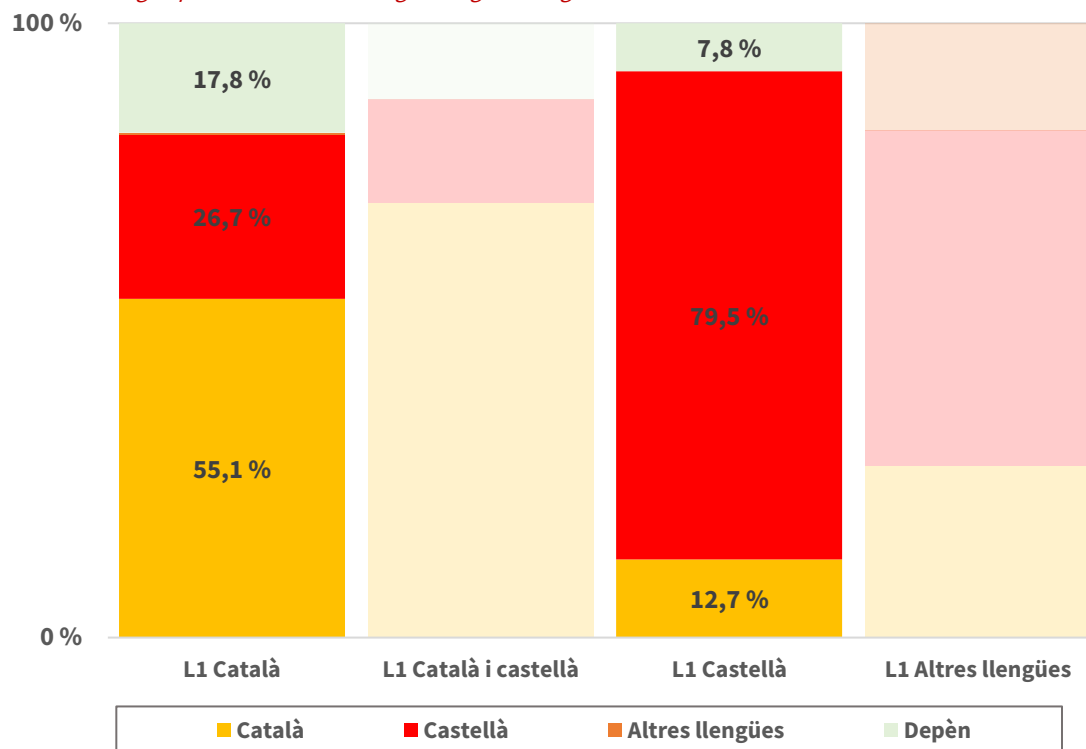


Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

En el cas de la llengua amb desconeguts, veim com la dinàmica observada a les primeres taules no es compleix, atès que el castellà és la llengua més utilitzada a l'hora de parlar amb desconeguts. La diferència amb l'ús del català, però, és molt petita, ja que tots dos percentatges representen poc més del 40 % de la població.

Per tal d'entendre per quina raó es produeixen els canvis entre el perfil sociolingüístic i el comportament de la població menorquina, és interessant observar quin és el comportament per part dels dos principals grups sociolingüístics (Gràfic 7), tot creuant les variables "Llengua inicial" i "Llengua amb desconeguts":

Gràfic 7: Llengua parlada amb desconeguts segons llengua inicial



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

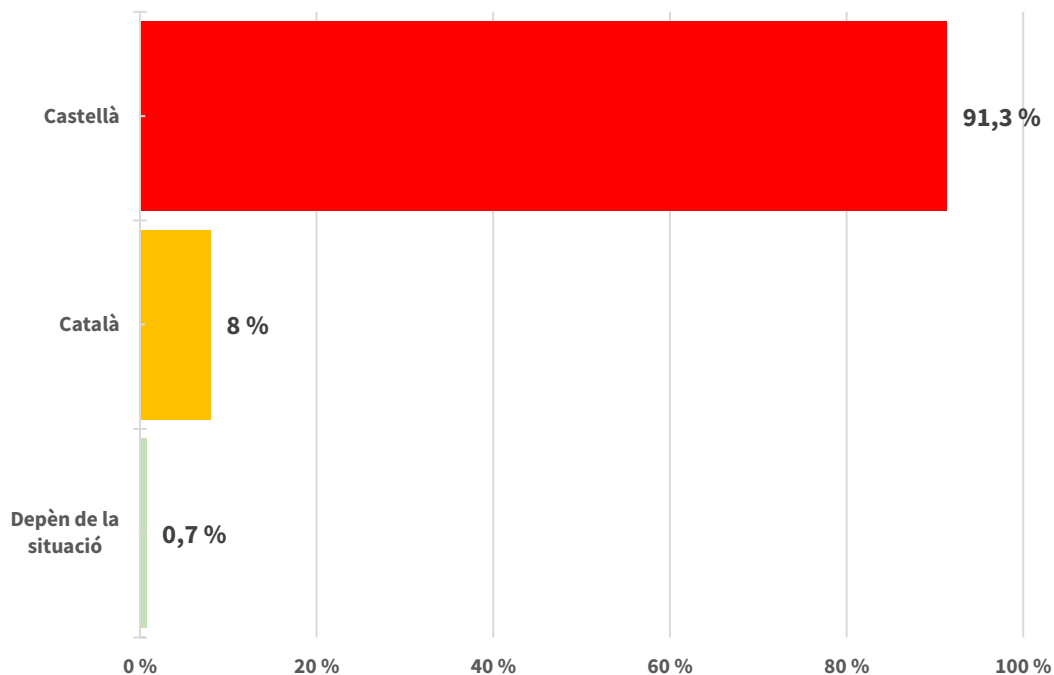
Tot i ser el grup majoritari de la població, només un 55,1 % dels catalanoparlants utilitzen la seva llengua inicial a l'hora d'adreçar-se als desconeguts, fet que contrasta amb el comportament dels castellanoparlants, un 79,5 % dels quals manté la seva llengua.

Un quart dels catalanoparlants, de fet, utilitza directament el castellà, mentre que un 17,8 % no té un comportament clar, atès que declara que el seu ús lingüístic depèn de la situació. Com és lògic, el percentatge dels castellanoparlants que utilitza el català (12,7 %) i dels que declaren que depèn del cas (7,8 %) són més baixos que el dels catalanoparlants.

2.3.2. Comportament davant d'un interlocutor que parla castellà

Un altre comportament lingüístic interessant per analitzar és el del comportament de la població a l'hora de parlar amb un interlocutor que parla únicament el castellà (Gràfic 8). En aquest cas, veim com s'accentua el comportament que s'ha descrit en el punt anterior.

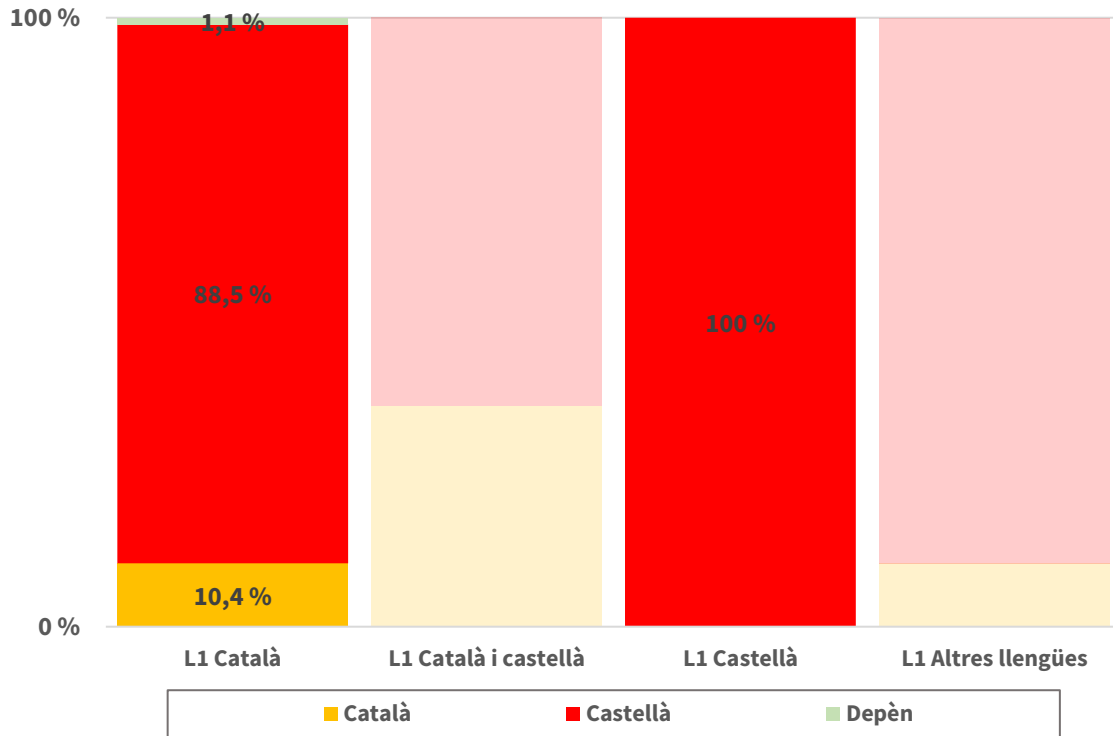
Gràfic 8: Llengua parlada davant d'un interlocutor que parla castellà



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Quan l'interlocutor parla en castellà, el 91,3 % de la població parlaria en aquesta llengua i només un 8 % ho faria en català. Tal com hem fet abans, també és d'interès mostrar el comportament segons la llengua inicial (Gràfic 9).

Gràfic 9: Llengua parlada davant d'un interlocutor que parla castellà segons llengua inicial



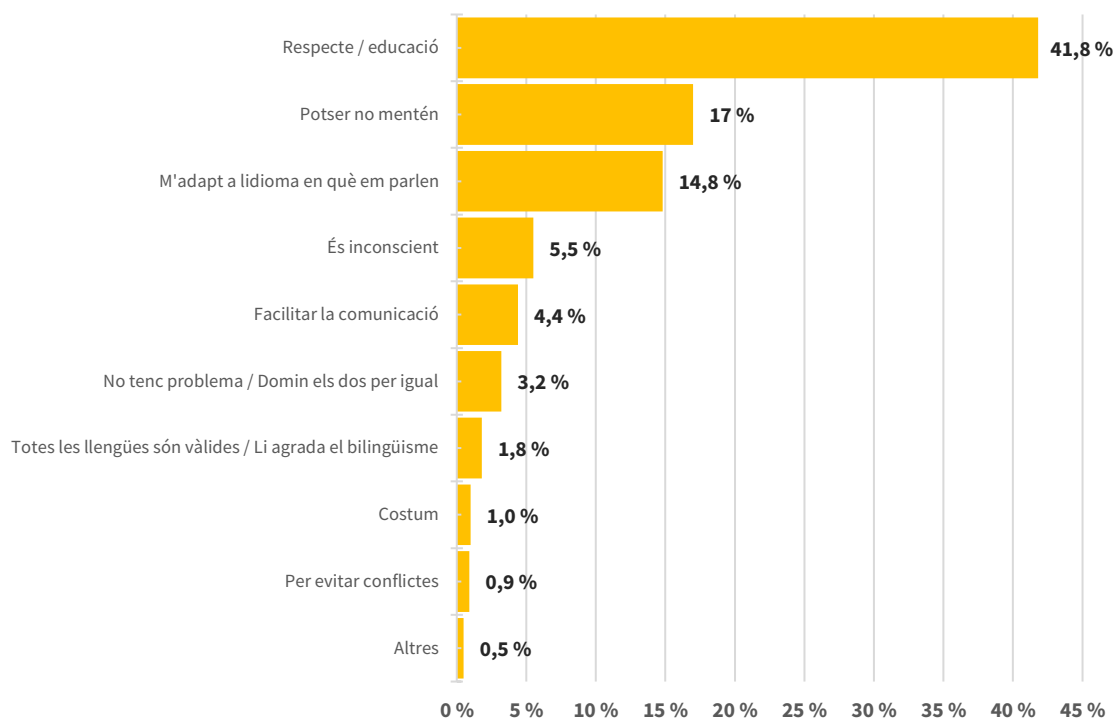
Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els valors mostren que hi ha una relació significativa entre les variables ($Khi\ quadrat < 0.05$), però en el cas dels bilingües i parlants d'altres llengües no hi ha mostra suficient.

Tal com era d'esperar, una vegada vists els resultats de tota la població, l'ús del castellà és molt elevat tant en catalanoparlants com en castellanoparlants. Com és lògic, el 100 % dels castellanoparlants utilitzen el castellà quan el seu interlocutor fa servir la mateixa llengua, però només un 10,4 % dels catalanoparlants utilitzen el català amb interlocutors que parlen en castellà.

Per tant, estam davant d'un procés de convergència lingüística cap al castellà per part de bona part de la població catalanoparlant, però per entendre quins són els motius pels quals això passa, a l'enquesta es va incloure la pregunta següent: "Per què no respon en català?". Al Gràfic 10 en podem veure els resultats (només de la població que té el català com a llengua inicial).

Gràfic 10: Motius pels quals no responen en català (només L1 català)



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

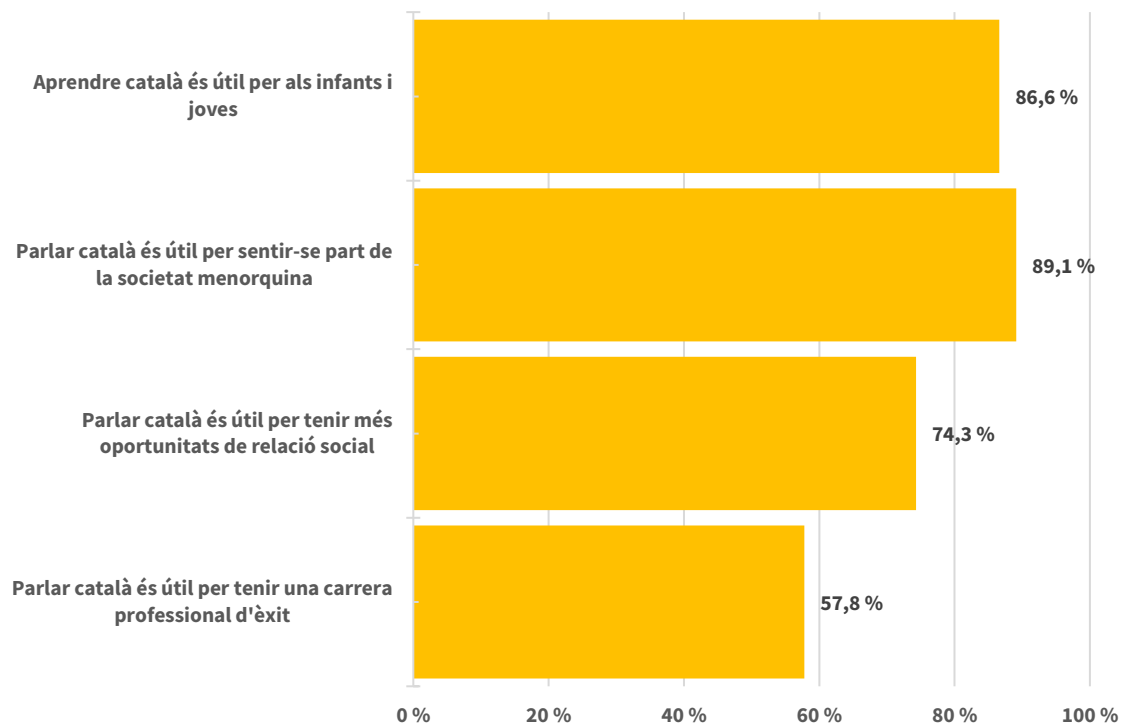
El principal argument per no utilitzar el castellà, que han respost el 41,8 % dels catalanoparlants, és que el fet d'adaptar-se a la llengua de l'interlocutor és un sinònim de respecte i educació; seguidament, hi trobam la possibilitat que l'interlocutor no entengui el català (17 %), i, en tercer lloc, que l'enquestat s'adapta a l'idioma amb què li parlen.

Cap dels altres motius no arriba al 10 % de respostes.

3. Capital simbòlic de la llengua

A l'enquesta també es plantejaven diferents preguntes respecte del capital simbòlic de la llengua, concretament sobre la percepció de la població respecte de la utilitat que té conèixer i parlar el català de cara al futur dels infants i joves. En concret, es demanaven 4 aspectes: la utilitat general d'aprendre català, la utilitat per sentir-se part de la societat menorquina, la utilitat per tenir més oportunitats de relació social i per tenir una carrera professional. Els resultats es mostren al Gràfic 11.

Gràfic 11: Capital simbòlic de la llengua



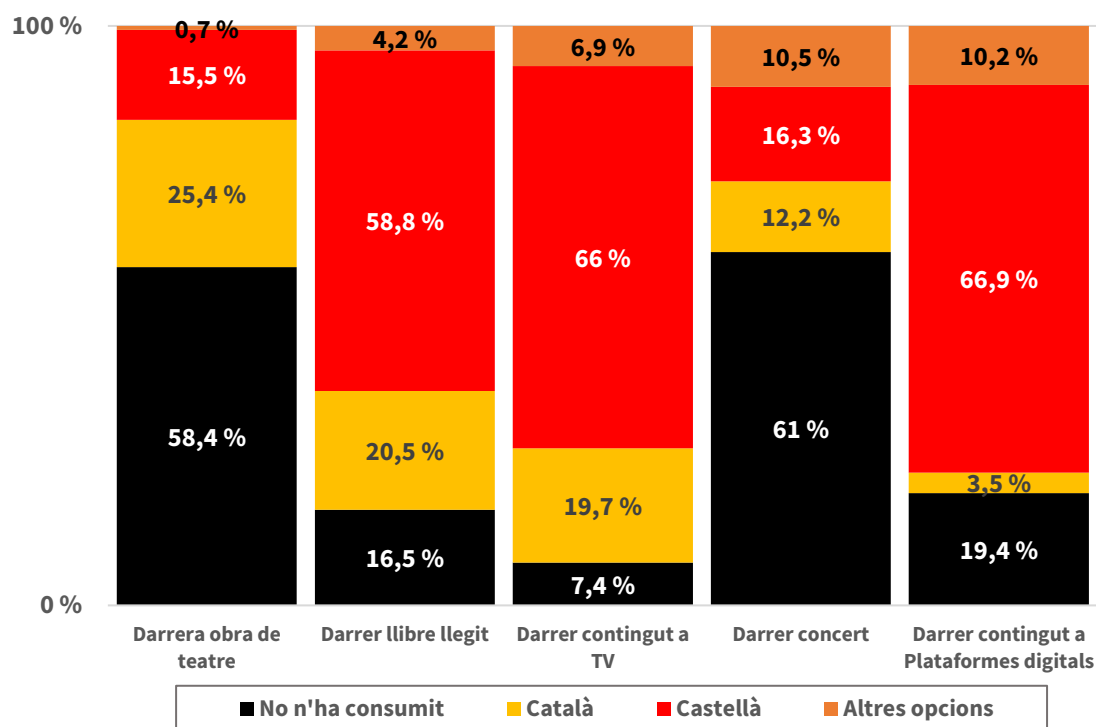
Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els resultats mostren que hi ha un acord majoritari en les quatre preguntes realitzades. Tot i això, hi ha diferències entre aquestes preguntes. Les dues qüestions que proposen temes més genèrics (utilitat d'aprendre català i utilitat de parlar-lo per sentir-se part de la societat) tenen un suport de prop del 90 % de la població. Quant a tenir més oportunitats de relació social, el percentatge és del 74,3 % de la població, mentre que en el referent a la carrera professional el percentatge no arriba al 60 %.

4. Consum cultural

Pel que fa al consum cultural, es va demanar a la població menorquina la llengua del darrer producte cultural que havien consumit en l'últim any. Concretament, es volia saber el consum del català en el teatre, la literatura, la televisió, la música en viu i el contingut de les plataformes digitals. Els resultats es mostren al Gràfic 12.

Gràfic 12: Presència del català en el consum cultural



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

L'únic àmbit on el català té més presència que el castellà és el del teatre: la darrera obra que ha vist un 25,4 % de la població ha estat en català, i la d'un 15,5 % ha estat en castellà. En la resta d'àmbits del consum cultural, la llengua majoritària és la castellana i el català ronda el 20 % de consum en els llibres i la televisió, un 12,2 % en la música en directe i un anecdòtic 3,5 % en el contingut de plataformes digitals.

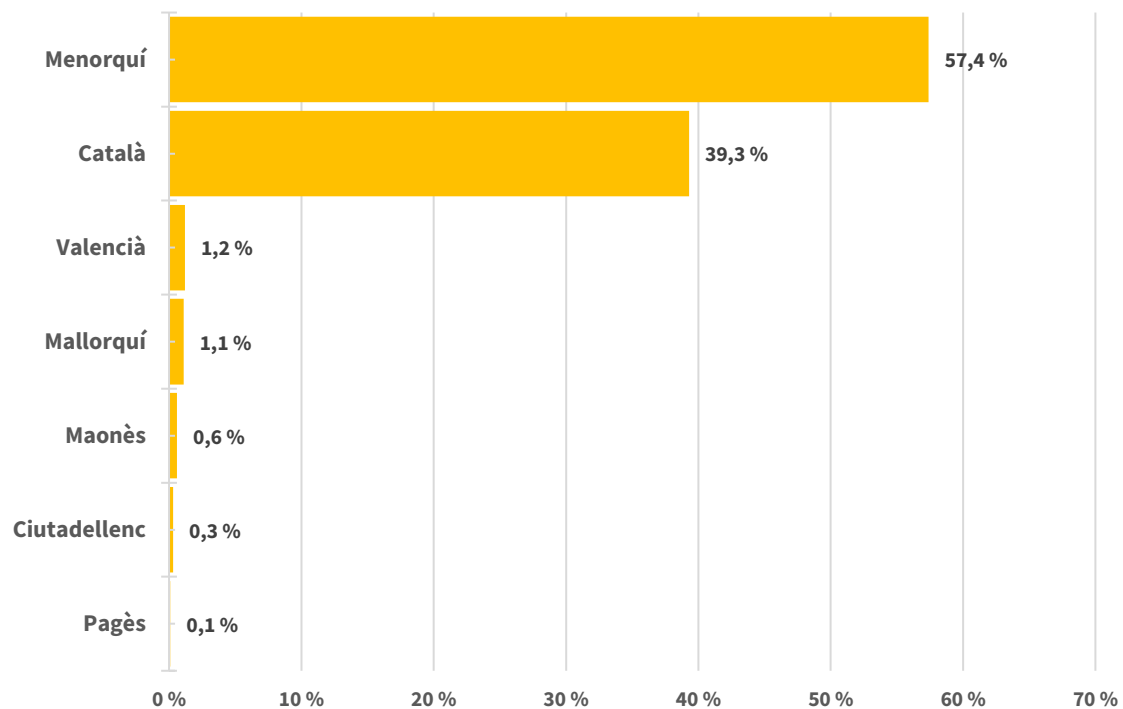
Cal esmentar, també, l'alt percentatge de persones que declaren que no han consumit productes culturals en el darrer any, en què destaca sobretot, el 58,4 % que no ha anat a veure cap obra de teatre i el 61 % que no ha assistit a cap concert.

5. Unitat i model de la llengua

5.1. Nom de la llengua

En aquest apartat s'analitzarà de quina manera anomenen, els habitants de Menorca, la llengua pròpia de l'illa. Aquesta és una variable construïda a partir de les respostes espontànies a l'enquesta en qualsevol de les preguntes referents a la llengua. Per tant, no hi havia una pregunta específica respecte de com anomenen la llengua els membres de la mostra. Els resultats són els que es poden veure al Gràfic 13.

Gràfic 13: Nom donat a l'hora de referir-se a la llengua



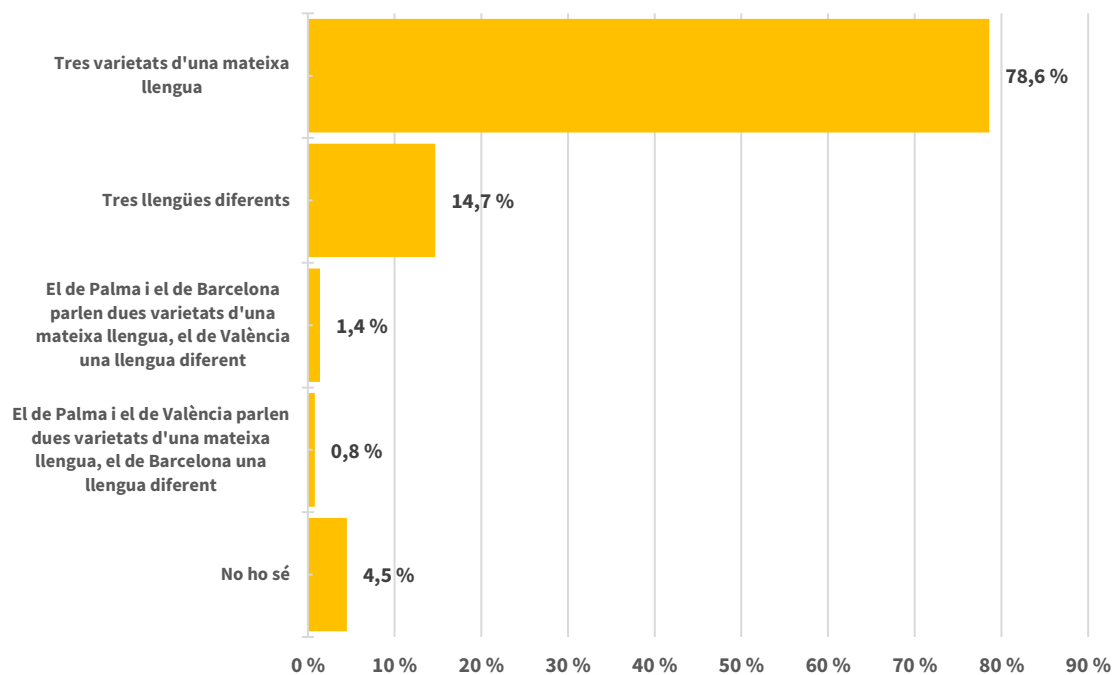
Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Els dos noms més esmentats a l'hora de referir-se a la llengua pròpia de Menorca són *menorquí* (57,4 %) i *català* (39,3 %). Cap de les altres formes d'anomenar-ho arriba al 2 %.

5.2. Unitat de la llengua

Tot i que, tal com hem vist, hi ha dues formes majoritàries d'anomenar la llengua (*menorquí* i *català*), això no té per què voler dir que hi hagi l'opinió que les dues llengües siguin diferents. Per aquest motiu es va incloure la pregunta de si una persona de València, una de Palma i una de Barcelona parlen la mateixa llengua (Gràfic 14).

Gràfic 14: Percepció sobre la unitat de la llengua

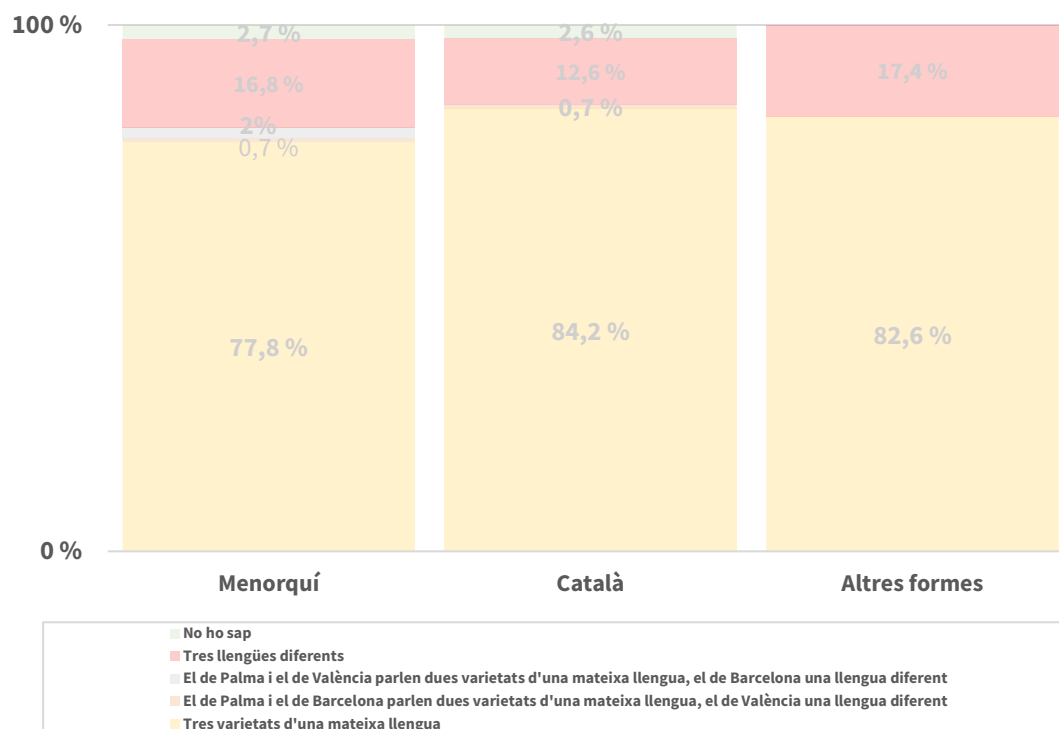


Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

L'opinió majoritària, concretament la d'un 78,6 % de la societat menorquina, és que les llengües dels tres territoris són la mateixa, i només un 14,7 % creu que són llengües diferents. També és destacable, en aquest cas, el percentatge de persones que declaren no saber-ho o no tenir-ne una opinió (4,5 %).

Tot seguit s'analitzarà si hi ha alguna relació entre la forma d'anomenar la llengua i el fet de considerar que les llengües dels diferents territoris de parla catalana són la mateixa o no. Per aquest motiu s'han relacionat totes dues variables (Gràfic 15).

Gràfic 15: Percepció sobre la unitat de la llengua segons forma d'anomenar la llengua



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta
Els valors mostren que no hi ha relació significativa entre els grups ($\chi^2 > 0.05$)

Les dades mostren que no hi ha relació significativa entre la forma d'anomenar la llengua i la percepció de la unitat de la llengua. Els tres grups es mostren favorables, en la seva gran majoria, a la unitat de la llengua.

Sí que és cert que les dades apunten que aquells que anomenen *català* a la llengua tenen més tendència a estar d'acord en la unitat de la llengua. Tot i això, tal com hem esmentat, les diferències no són estadísticament significatives i, per tant, no és un element que es pugui afirmar amb rotunditat.

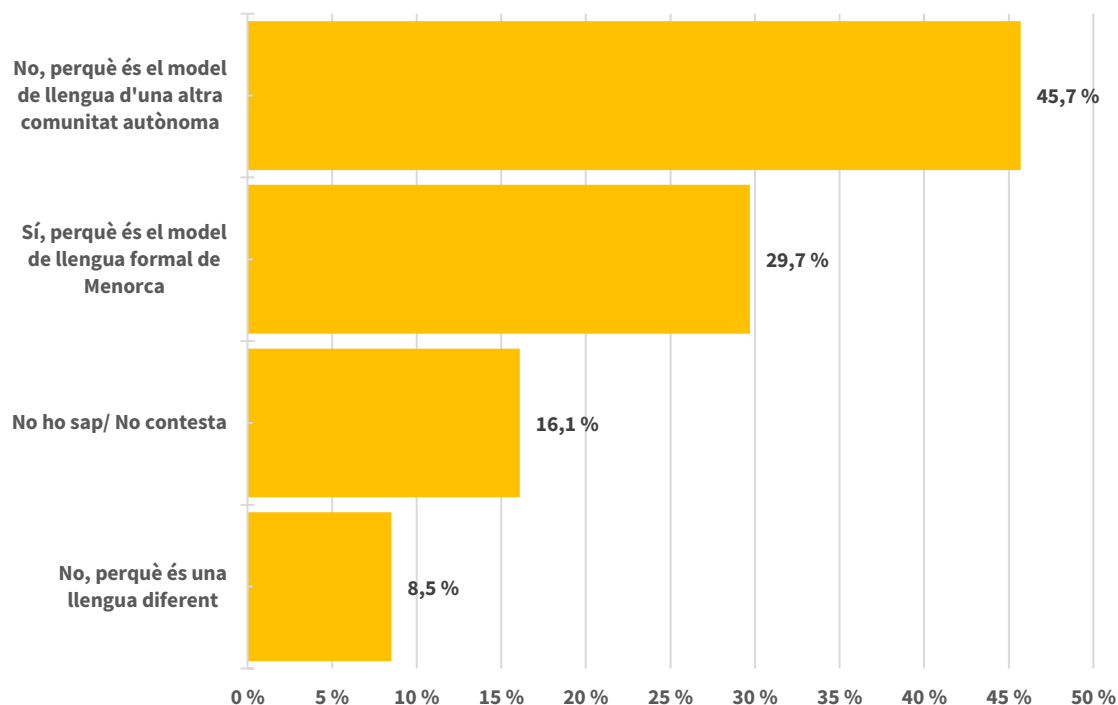
5.3. Model de llengua

En el darrer apartat s'analitzarà l'opinió de la població menorquina respecte del model de llengua en dos àmbits concrets: l'escola i la televisió pública balears.

5.3.1. Model de llengua a l'escola

En primer lloc, pel que fa al model de llengua de l'escola, la pregunta concreta que es va formular era: "Consideres que el model de la llengua que s'ensenyava a l'escola és el parlar propi de Menorca?" (Gràfic 16).

Gràfic 16: Opinió sobre el model de llengua a l'escola



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

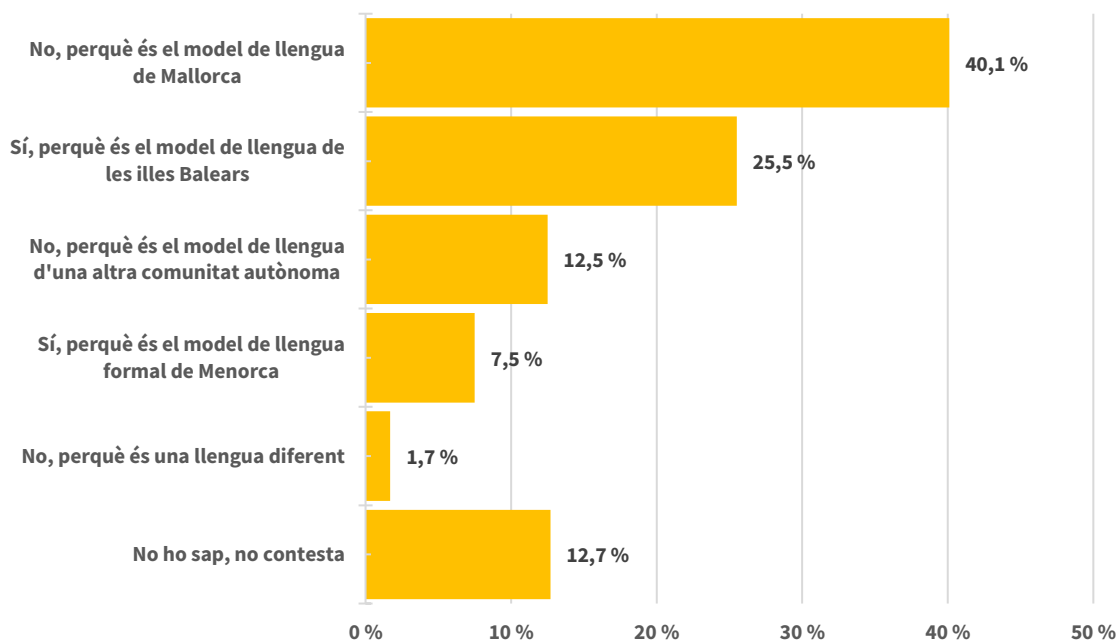
Les dades mostren que un 61,8 % de menorquins creuen que el model de llengua que s'ensenyava a l'escola és el propi de Menorca. Els que han respost que no, però, es divideixen en dos grups diferents: els que ho creuen perquè consideren que el model de llengua és d'una altra comunitat autònoma (un 45,7 % de la població) i els que pensen que la llengua que s'ensenyava a l'escola i la que es parla a Menorca són diferents (un 8,5 %).

Un 29,7 % de la mostra opina que el model de llengua que s'ensenyava a l'escola és el mateix que el que es parla a Menorca, en concret en el seu mode formal. De nou, és destacable el percentatge de població que no té una opinió respecte d'això (16,1 %).

5.3.2. Model de llengua a IB3

Finalment, en el cas de la televisió pública, la pregunta concreta que es va fer és: “Consideres que el model de llengua que s’usa a IB3 és el parlar propi de Menorca?” (Gràfic 17)

Gràfic 17: Opinió sobre el model de llengua a IB3



Font : Elaboració pròpia a partir de les dades de l'enquesta

Altra volta, tal com passava en el gràfic anterior, hi ha una percepció majoritària que es tracta de dos models de llengua diferents. La suma dels percentatges dels qui tenen aquesta opinió, però, és lleugerament més baixa que en el cas del model de llengua de l'escola i arriba al 54,3 % de la població. Aquest percentatge es pot dividir entre els qui consideren que el model de llengua d'IB3 és de Mallorca (40,1 %), els qui creuen que és d'una altra comunitat autònoma (12,5 %) i els qui consideren que són llengües diferents (1,7 %).

Els qui opinen que el model d'IB3 és el mateix que el que es parla al carrer es poden dividir en dos grups: els qui creuen que el model de la televisió és el model de llengua de les Illes Balears (25,5 %) i els qui opinen que és el model de llengua formal de Menorca (7,5 %).

Una vegada més, també cal destacar el percentatge de població que no sap o no contesta a la pregunta (12,7%).

6. Conclusions

Després d'haver analitzat les dades provinents de l'enquesta a la població de Menorca, es poden extreure les següents conclusions.

- El perfil sociolingüístic de la població menorquina és molt favorable al català: poc més del 95 % de la població l'entén, prop del 80 % de la població el sap parlar i més de la meitat de la població domina les quatre habilitats (entendre, parlar, llegir i escriure). A més, prop del 60 % de menorquins tenen el català com a llengua inicial i com a llengua habitual. Les dades també són positives pel que fa a la percepció del capital simbòlic que té el català per als infants i joves menorquins. La majoria de la població considera que entendre i parlar el català és útil per al futur dels joves.
- Tot i que les dades del perfil sociolingüístic i el capital simbòlic de la llengua són positives i fan pensar que el català està en una situació molt favorable, hi ha altres elements que no són tan bons, sobretot pel que fa referència als comportaments sociolingüístics i les grans diferències entre catalanoparlants i castellanoparlants: una quarta part dels catalanoparlants no utilitzen la seva llengua, i un 17,8 % declaren que depèn de la situació a l'hora d'adreçar-se a una persona desconeguda. Si aquesta persona parla en castellà, aquest percentatge puja fins al 90 %. Per contra, els castellanoparlants tenen un nivell de lleialtat lingüística molt més elevada: un 79,5 % parlen castellà amb un desconegut i un 100 % ho fan quan l'interlocutor parla en castellà.
- Pel que fa al consum cultural, el català també es troba en una mala situació. Només en el teatre hi ha un consum superior al castellà, mentre que en la resta d'àmbits (llibres, televisió, concerts i plataformes digitals) hi ha un consum superior del castellà respecte del català. Tot i això, en aquest sentit cal destacar, també, l'alt percentatge de població que ha declarat que no ha consumit cap producte cultural en el darrer any.
- El darrer apartat de l'enquesta tractava sobre el model lingüístic de la llengua a l'escola i a la televisió pública balear. Les dades conclouen que hi ha una percepció generalitzada que en cap dels dos àmbits el model lingüístic no es correspon amb la forma de parlar de Menorca. Aquesta tendència és molt més accentuada en el model lingüístic de l'escola que no en la televisió.

Així, per tant, la situació del català a Menorca viu en una situació dual: si bé és la llengua majoritària en l'àmbit familiar i social, el seu nivell de coneixement és elevat i bona part de la població el considera una llengua útil per al futur dels joves i infants, viu una situació d'inferioritat i subordinació respecte del castellà en els comportaments sociolingüístics i en el consum cultural.